

פעילות הסניגוריה הציבורית הישראלית במדינות מזרח אירופה

השופט משה יועד הכהן¹

מבוא

צאתו לאור של גיליון ה-200 של ירחון הסניגור מהווה הזדמנות נאותה להזכיר את פועלה והישגיה הרבים של הסניגוריה הציבורית מאז הקמתה ב-1996 ועד היום. זוהי גם הזדמנות לספר על פן ידוע פחות בפעילות הסניגוריה: שיתוף פעולה בינלאומי שסייע להקמת סניגוריות ציבוריות בכמה ממדינות הגוש הסובייטי לשעבר - ליטא, אוקראינה, גיאורגיה ומולדובה.

המהלך הראשון שהוביל למעורבותה של הסניגוריה הציבורית בישראל בתהליך הקמתן של סניגוריות ציבוריות במדינות מזרח אירופה, אירע באביב 1998. פרופ' הרמן שוורץ, שהיה המרצה והמנחה שלי במסגרת לימודי לתואר שני ב-American University בווישינגטון די.סי. עשור שנים לפני כן, התקשר אלי במפתיע יום אחד, זמן לא רב לאחר שמוניתי לתפקיד הסניגור הציבורי המחוזי בירושלים. הוא שאל אם אסכים להשתתף בכנס בינלאומי בוורשה, פולין, שאמור היה לעסוק בנושאי סיוע משפטי פלילי במדינות מזרח אירופה שזה עתה השתחררו מעול הכיבוש והשליטה של ברית המועצות לשעבר והפכו לדמוקרטיות. את עבודת הגמר שלי במסגרת לימודי התואר השני כתבתי בשנת 1989 בהנחייתו של פרופ' שוורץ, בנושא השוואה בין מערכות הסיוע המשפטי הפלילי בישראל ובארצות הברית, כאשר הסניגוריה בארץ הייתה עדיין בגדר חלום שהמתין להגשמה. אולם, במהלך העשור שחלף מאז, הסניגוריה בישראל קרמה עור וגידים ואני מוניתי בשנת 1997 לעמוד בראש צוות ההקמה של מחוז ירושלים ואחר כך לנהל אותו כסניגור הציבורי המחוזי. פרופ' שוורץ, שהוא משפטן נודע בעל מוניטין בינלאומיים בתחום המשפט החוקתי וזכויות האדם, היה בראשית דרכו המקצועית סניגור ציבורי בעיר ניו יורק, ועסק בהמשך בכתיבתו האקדמית ובהוראתו גם בהיבטים החוקתיים של ההליך הפלילי. הוא היה מעורב באותה עת בהליכי הניסוח של חוקות דמוקרטיות בכמה ממדינות ברית המועצות לשעבר וכשהתבקש להציע מודל לרפורמה בהליכים הפליליים באותן מדינות בתחום ההגנה על זכויות נאשמים, הוא חשב על הסניגוריה בישראל.

באותו שלב ידעתי מעט מאוד על מהותם ומאפייניהם של ההליכים הפליליים במדינות הגוש הסובייטי לשעבר ועל מידת התאמתם למודל הישראלי, שהיה עדיין בשלבי התהוות ואף טרם השלים פריסתו בכל המחוזות. אולם, לאחר התייעצות עם הסניגור הציבורי הארצי, פרופ' קנת מן, נסעתי לוורשה מצויד בתרגום של חוק הסניגוריה לאנגלית ובמצגת שהכנתי על העקרונות שעמדו ביסוד החוק ועל הלקחים הראשונים ביישומו.

המפגש בוורשה אורגן על ידי ה-Open Society Justice Initiative

(להלן: "Open Society"), ארגון בינלאומי שמרכזיו בניו יורק ובבודפשט, שאותו ייסד איל ההון היהודי-אמריקני ג'ורג' סורוס, הידוע כליברל וכפעיל לקידום זכויות האדם ברחבי תבל. הארגון עוסק בקידום נושאים הקשורים בזכויות אדם ודמוקרטיה ברחבי העולם, כולל רפורמות במערכות משפט ונגישות לצדק, תוך עידוד ממשלות וארגוני חברה אזרחית מקומיים - באמצעות ייעוץ מקצועי ותמיכה כספית וארגונית - לבצע תהליכים כאלה. בכנס בוורשה השתתפו, בין היתר, נציגים מפולין, ליטא, הונגריה, צ'כיה, רומניה, מולדובה וגיאורגיה, לצד מומחים בתחום מאנגליה, הולנד, דרום אפריקה וארצות הברית.

שיטת המשפט הפלילי במדינות הגוש הסובייטי לשעבר

בכנס עצמו נחשפתי לכך שבמדינות הגוש הסובייטי לשעבר, רובן ככולן, נהגה באותה עת שיטת משפט אינקוויזטורית, שבה הדמות המרכזית בשלב הראשון של ההליך הפלילי היא השופט החוקר, הבוחן את התלונה, מפקח על חקירת המשטרה, בודק את הראיות ומחליט בסופו של יום אם להורות לתביעה להגיש כתב אישום. במהלך החקירה מצוי החשוד לעתים במעצר העשוי להיות ממושך. השופט החוקר שומע עדים ואת החשוד או החשודים, בדרך כלל שלא בנוכחות סניגור, מורה על חיפושם ושולח צווים. על פי הגדרת התפקיד, מטרתו אינה להביא לדין אדם מסוים, אלא למצוא את האמת, וככזה - עליו לאתר הן ראיות מפלילות והן ראיות מזכות.

לחשוד קיימת אומנם על פי החוק זכות להיפגש עם סניגור כבר בראשית החקירה וכן לדרוש את נוכחותו בהליכי החקירה, אולם בתקופה הסובייטית וגם לאחריה זכות זו לא מומשה לעתים קרובות בפועל, אלא אם היה לחשוד סניגור פרטי. גם נוכחות הסניגור בחקירה, ככל שאופשרה, הייתה, בדרך כלל, נוכחות שותקת.

השופט החוקר הוא, כאמור, המחליט אם יש ראיות מספיקות להגשת כתב אישום כנגד החשוד. או אז מוגש על ידי התביעה כתב אישום נגדו לבית המשפט ומתנהלים ההליכים, לכאורה לפי השיטה האדברסרית. אולם, תיק הראיות שגבה השופט החוקר כבר מונח לפני בית המשפט בנוסף לעדויות התביעה, ולמעשה מתבצעות רק חקירות משלימות על ידי התביעה וההגנה וכן נשמעים גם עדי הגנה במידה והסניגור יוזם זאת.

מאפיין נוסף של השיטה כפי שנהגה באותה תקופה בגוש המזרחי הינו שהיא אינה מאפשרת הסדרי טיעון, שכן על פיה, הודאת הנאשם באשמתו הינה רק אחת מבין הראיות הנלקחות בחשבון לצורך הרשעה. בהתאם לשיטה זו, למרות ההודאה על השופט החוקר להמשיך ולחקור בעצמו את המקרה כדי לוודא קיומן של ראיות התומכות בה, ועל

1 שופט בית המשפט המחוזי בירושלים, לשעבר הסניגור הציבורי המחוזי של מחוז ירושלים.

לזירת המסחר והכלכלה, יצרו צורך דחוף בפיתוחם של החקיקה האזרחית וההליכים האזרחיים ולסנכרונם עם החקיקה ועם מערכות המשפט במערב. לפיכך, עיקר משאביהם של משרדי עורכי הדין הקיימים הופנו לתחום האזרחי, שהתאפיין ברווחיות גדולה בהרבה מזו שבתחום הפלילי וגם נעדר את הסטיגמה החברתית המלווה את התחום הפלילי. בנוסף, התאפיינו הכלכלות של אותן מדינות, בשלב המעבר, בקשיים כלכליים ובקישון ההוצאה הציבורית. התוצאה הייתה הזנחה ממשית של תקצוב הסיוע המשפטי בתחום הפלילי והסתייגות גוברת של עורכי הדין מלמלא תפקיד של סניגור ממונה. במקרים רבים עורכי הדין כלל לא התייצבו להליך, או שלחו אליו מתמחה או עורך דין מתלמד שכלל לא הכיר את התיק, לא טרח להכין אותו, ונפגש עם הנאשם לראשונה בבית המשפט.

מנגד, חלק ניכר מן המדינות שהשתחררו אז מעולה של ברית המועצות לשעבר שאפו להשתלב במהירות במסגרות מדיניות מערב אירופאיות, כמו הקהילה האירופית ומועצת אירופה, ולצורך כך היו חייבות להתאים את הסטנדרטים שלהן - גם בתחום ההגנה על זכויות האדם והאזרח וניהול המשפט הפלילי - לאלה הנהוגים במדינות המערב.

ההצטלבות בין שני התהליכים היוותה זרז רב עוצמה לשידוד מערכות, גם במערכת המשפט וגם בנושא ייצוגם של נאשמים וחשודים בפלילים, כשהמטרה הייתה לשפר במהירות את היקף הייצוג ואיכותו לצד שמירה על ריסון תקציבי. דומה כי האטרקטיביות העיקרית של השיטה הישראלית בעיני אותן מדינות נבעה מן העובדה שהסניגוריה בישראל פועלת כזרוע של משרד המשפטים הישראלי ולא כרשות עצמאית מבחינה תקציבית, דבר שהקל לפי תפיסתן על השליטה התקציבית והארגונית בפעילותה. יחד עם זאת, הן התרשמו מן העובדה שהסניגוריה בישראל נהנית מעצמאות מוסדית-מקצועית, הן מכוח הראות החוק, הן בשל תרבותה הארגונית, והן בשל קיומה של ועדה המפקחת על פעילותה, שבה שותפים לצד נציגי הרשות המבצעת גם נציגי הרשות השופטת, לשכת עורכי הדין והאקדמיה - מאפיינים המבטיחים את אמון ציבור הלקוחות ואת אמון הציבור הרחב בפעילותה הבלתי תלויה. מאפיין נוסף שהפך את הסניגוריה הישראלית לאטרקטיבית בעיני אותן מדינות הינו השיטה המעורבת, המשלבת גרעין מצומצם של סניגורים עובדי מדינה קבועים במשרה מלאה, יחד עם מיקור חוץ של עיקר השירות באמצעות סניגורים פרטיים - שיטה המאפשרת גמישות תקציבית לצד פיקוח מקצועי ויצירת סטנדרטים אחידים לגבי איכות הייצוג.³

הקמת הסניגוריה הציבורית בליטא

בכנס בוורשה נבחרה ליטא למדינה הראשונה שבה יבוצע פיילוט של הקמת סניגוריה ציבורית. היו לכך מספר גורמים מרכזיים. ראשית,

התובע להציג בפני בית המשפט מסכת ראיות מושלמת ממנה ניתן להסיק את אשמת הנאשם.

למשטרה ולתביעה באותן מדינות היה, באופן מסורתי, תפקיד רב עוצמה בהליך החקירה המוקדמת, בעוד שלסניגוריה היה תפקיד מצומצם ומוגבל. גם בהליך המשפטי עצמו, ההיסטוריה של שלטון טוטליטארי באותן מדינות הכתיבה בדרך כלל עמדה של כניעות מצד ההגנה, שכן אם השלטון - המיוצג בידי השופט החוקר והתביעה - החליט שפלוני ביצע עבירה, טענה הפוכה יש בה משום ערעור על סמכותו. גישה זו גם הכתיבה בדרך כלל עמדה פאסיבית בכל הנוגע לחקירה נגדית נמרצת של העדים, איתור ראיות מזכות, הצגת חוות דעת נגדיות ועוד. לכך יש להוסיף טענות בדבר שחיתות שפשתה בחלק מן הערכאות, ובדבר היכולת להשיג הקלות, הן מן התביעה והן מבית המשפט, על ידי תשלום שלמונים. טענות אלה השפיעו גם על תפיסה של הסניגור, בוודאי הסניגור הממונה (למעט חריגים בודדים), כדמות פאסיבית המשתפת בידועין פעולה עם "משחק מכור מראש" ומשמשת בפועל כעלה תאנה, רק כדי ליצור מראית עין של הליך הוגן.²

ההגנה המשפטית שניתנה בהליכים פליליים והצורך ברפורמה

מלאכת ההגנה התבצעה במיעוטה על ידי סניגורים פרטיים וברובה על ידי סניגורים הממונים על יד בית המשפט. בפועל מרבית הייצוג ניתן בשיטת ה-ex-officio (בתוקף התפקיד), שלפיה מחויב כל עורך דין על פי חוק לשכת עורכי הדין המקומי ליטול על עצמו, למעשה בהתנדבות, תיק או שניים של חשוד או של נאשם לשנה, תוך קבלת שכר טרחה סמלי. התיקים הופנו לסניגורים על ידי משרדי התביעה הכללית ועל ידי בתי המשפט. ראוי לזכור כי השיטה הקומוניסטית לא ראתה במקצוע עריכת הדין מקצוע הראוי לעידוד, משום שלא היה מקצוע "צרני", ולכן מספרם של עורכי הדין היה מועט מאוד ביחס לגודל האוכלוסייה. קבלת רישיון לעריכת דין הייתה מותנית בחברות במפלגה השלטת וברקורד חיובי מבחינת השלטונות. בנוסף, נוכח אופייה הריכוזי והקולקטיבי של הכלכלה ושל הבעלות על המקרקעין, מספרם של ההליכים האזרחיים, המהווים את עיקר הנפח של הפעילות המשפטית במדינות המערב, היה קטן ביותר והכתיב גם הוא את מספרם הקטן של העוסקים במקצוע. מעבר לכך, עיקר עורכי הדין הקיימים התרכזו באזורים עירוניים ולאוכלוסייה הלא קטנה באזורים הכפריים כלל לא הייתה נגישות לייצוג משפטי. החינוך המשפטי היה רווי אינדוקטרינציה פוליטית וגם השופטים מונו בעיקר על בסיס של נאמנות מפלגתית ולא זכו לאמון ציבורי.

קריסת חומת ברלין והפיכת מדינות הגוש הקומוניסטי לשעבר, בבת אחת, למדינות דמוקרטיות בעלות שיטה של כלכלת שוק קפיטליסטית, תהליכי הפרטה המהירים וכניסת משקיעים והון זר

2 להרחבה בדבר השיטה שנהגה בתקופה הסובייטית ומעמד הסניגורים במסגרתה, ראו: Valerie Wattenberg, "Making Way for Justice: Breaking with Tradition in the Former Soviet Block", *Justice Initiatives* (2004)

(at <http://www.opensocietyfoundations.org/publications/justice-initiatives-legal-aid-reform-and-access-justice>)

3 לתיאור הניסיון הישראלי במסגרת הפרויקט, ראו מאמרי: Moshe Hacohen, "Building a Rights-based Framework for Legal Aid in Israel", *Justice Initiatives* (2004) (at <http://www.opensocietyfoundations.org/publications/justice-initiatives-legal-aid-reform-and-access-justice>)

במשרדי הפיילוט גובשו נהלי העבודה הראשוניים של הסניגוריה הציבורית ונעשה מאמץ מתמשך לשנות את דפוסי הייצוג הקיימים. הניסיון המצטבר בשני המשרדים לימד כי היה פער משמעותי בין הכלים המשפטיים שהחוק הקיים העמיד לרשות הסניגור לבין ניצולם בפועל. התברר כי לרשות הסניגור עומדים, הן בהליך החקירה לפני השופט החוקר והן במשפט עצמו, אמצעים רבים לפעול למען הלקוח, באמצעות הליכי גילוי חומר חקירה, דרישה להשלמת חקירה, דרישה להזמנת עדים ולחקירתם, דרישה להוצאת צווים לקבלת ראיות חפציות, שימוש בחוות דעת מקצועיות ופורנויות ועוד - הליכים שבדרך כלל נותרים על הנייר ואינם מנוצלים. כמו כן הוברר כי ככלל, סניגורים נוטים להימנע מחקירה נגדית משמעותית של עדי תביעה או מהזמנה של עדי הגנה שלא רואיינו על ידי השופט החוקר, למרות שכללי סדר הדין הפלילי מאפשרים זאת. בנוסף התגלתה אצל חלק מהסניגורים גישה ספקנית מראש לגבי עמדת הלקוח וקושי לקבל את התפיסה מוכוונת הלקוח, לפיה הסניגור הוא המשרת את ענייניו של הלקוח, פועל למענו וחייב לידע אותו מראש באופן מלא על זכויותיו ועל המהלכים המשפטיים שהוא נוקט בעניינו. בנוסף, נתגלתה אצל חלק מהסניגורים רתיעה מנקיטת גישה לחמנית ובלתי מתפשרת אל מול רשויות החקירה ובבית המשפט, גם כשזו נדרשת, גישה שנתפסה כמנוגדת לתרבות המשפטית הנוהגת.

בתהליך ארוך שלא היה נטול התנגדויות, גובשו בעזרת ועדת המומחים שבה השתתפתי ובשיתוף עורכי הדין במשרדי הפיילוט, כללים ונהלים לייצוג נאות ולשיטת ייצוג מוכוונת לקוח. הוכנו "ערכות ייצוג", הכוללות רשימות של מהלכים מקצועיים שעל הסניגור לנקוט בשלבים השונים של החקירה המוקדמת, של המשפט וכן בשלב הערעור. הנחיות אלו הוטמעו בעבודת צוות המשרד. כמו כן הוטמעה גישה של שיתוף פעולה בין הסניגורים במשרד לבין עצמם ופיקוח מקצועי על עבודתם.

יצוין כי אחד האמצעים הנוספים לשיפור איכות הייצוג שאומץ מהשיטה הנוהגת בישראל, הינו עריכת השתלמויות מקצועיות שוטפות לכלל הסניגורים הציבוריים, שבהן משתתפים כמראים גם שופטים, מומחים למשפט פלילי מהאקדמיה, תובעים ועורכי דין מהמגזר הפרטי. עד שנת 2005 הוקמו עוד שלושה משרדי פיילוט אזוריים. בסוף אותה שנה נטלה ממשלת ליטא את האחריות לניהול המערכת ולמימונה המלא. הכללים, הנהלים והערכות שהוכנו במסגרת הפיילוט משמשים עד היום כתורת הפעלה במסגרת הסניגוריה הליטאית.

במסגרת הליך ההתייעצות שקדם להקמת הפיילוט, ביקרה בארץ בשנת 1999 משלחת מליטא בראשות סגנית שר המשפטים ובהשתתפות נציגים מהרשות השופטת, מהתביעה הכללית ומלשכת עורכי הדין. בין היתר נפגשו חברי המשלחת עם הסניגור הציבורי הארצי ועם נציגי לשכת עורכי הדין. בנוסף סיירו חברי המשלחת במחוזות הסניגוריה השונים, נפגשו עם סניגורים ציבוריים פנימיים

מדובר במדינה קטנה (כ-3.5 מיליון נפש) שעיקר האוכלוסייה בה מרוכזת ביישובים עירוניים. שנית, ליטא צורפה כבר ב-1998 כחברה משקיפה באיחוד האירופי והחלה בתהליך של הצטרפות מלאה אליו (שהושלם בשנת 2004), ונדרשה עקב כך לרפורמה מקיפה ומהירה בתחום המשפטי. שלישית, ארגון ה-Open Society הסכים להשתתף עם ממשלת ליטא, שווה בשווה, בהוצאות הקמת הפיילוט וניהולו. לצורך קידום הפיילוט הוקמה ועדת מומחים בינלאומית ובה נציגים מארצות הברית, הולנד, דרום אפריקה וישראל, לצד נציגי משרד המשפטים הליטאי והסניף הליטאי של ה-Open Society. עבודת הוועדה נמשכה לסירוגין בין השנים 1999 ו-2004. ישראל יוצגה בוועדה על ידי, ובמפגשים בהם לא יכולתי להשתתף, על ידי הסניגוריה הציבורית המחוזית דאז של מחוז דרום, ד"ר דליה צמריון חלק. הוועדה עסקה במקביל ביעוץ לממשלת ליטא בניסוח חוק סיוע משפטי חדש ובגיבוש הדפוסים לפעילותה של תכנית הפיילוט. אחד התוצרים המרכזיים של עבודת הוועדה היה חוק הסיוע המשפטי הליטאי החדש משנת 2005. החוק עסק בהיבטים שונים של הסיוע המשפטי האזרחי, המנהלי והפלילי. בתחום הייצוג הפלילי יצר החוק מבנה של סיוע משפטי, תלוי זכאות כלכלית, שיינתן על ידי המדינה באמצעות סניגורים ציבוריים ובשיתוף לשכת עורכי הדין, ואשר ימומן מתקציב המדינה. החוק גם קבע מנגנון של תשלום דמי השתתפות על ידי הלקוח עד ל-50% מעלות הייצוג בהתאם למבחני הכנסה. החוק קיבל, מחד, את המודל הישראלי בכך שקבע כי הגוף הממנה, ולא הלקוח, הוא שיבחר עבור הלקוח את הסניגור המייצג. מאידך, כדי להתגבר על התנגדות חריפה של לשכת עורכי הדין, שטענה להסגת גבול המקצוע ולפגיעה בעצמאותו, נקבע כי גוף מיוחד מטעם הלשכה הוא שיפקח מקצועית, בתיאום עם משרד המשפטים, על פעילות הסניגורים הציבוריים ויתווה את הסטנדרטים לפעילותם. נקבע כי בחירתם של הסניגורים הציבוריים תיעשה בהליך שבו המדינה, בשיתוף לשכת עורכי הדין, קובעת את התעריף לייצוג, וסניגורים הנמצאים מתאימים לכך על ידי הגוף הממנה, על פי קריטריונים של השכלה וניסיון מקצועי, ואשר מסכימים לתעריף המוצע, יכולים להצטרף לרשימה ולהתמנות לייצג חשודים ונאשמים.⁴

משרדי הפיילוט ועבודתם - עד להשלמת ההקמה

בשנת 1999 הוקם המשרד הראשון לסיוע משפטי בפלילים במסגרת הפיילוט, בעיר התעשייתית שיולאי (Siaulai), ובשנת 2001 הוקם המשרד השני בוילנה בירת ליטא. על פי הסכם ההקמה, הופנו לשני המשרדים מינויים בתיקי חקירה ובתיקים פליליים מחלק מבתי המשפט הפליליים וכן ממשרדי התביעה הכללית הצמודים לאותם בתי משפט. בשני המשרדים יחד הועסקו כ-15 סניגורים וסניגוריות, בנוסף לצוות ניהולי, חלקם עורכי דין שזה עתה הוסמכו וחלקם סניגורים בעלי ותק.

4 לתיאור הרפורמה בליטא בהקשר זה ועבודת צוות המומחים הבינלאומי, ראו: Zaza Namoradze, "Lithuania: An Opportunity for Real Reform", *Justice Initiatives* (2004); Linas Sesickas, "A New Model of State Legal Aid in Lithuania", *Justice Initiatives* (2004) (at <http://www.opensocietyfoundations.org/publications/justice-initiatives-legal-aid-reform-and-access-justice>)

הפריסה שם טרם הושלם, גם מסיבות פוליטיות. יצוין כי חוק הסיגוריה הציבורית שחוקקה גיאורגיה בשנת 2007 הוא הקרוב ביותר בניסוחו ועקרונותיו לחוק המקביל בישראל. במדינה זו גם שנו עקרונות מערכת המשפט והיא הפכה בשנת 2010 ממערכת משפט אינקוויזיטורית לאדברסרית, בדומה למערכת הנוהגת אצלנו. על פי הסטטיסטיקה הרשמית, מאז השלמת פריסתה של רשת הסיגוריה הארצית בגיאורגיה, עלה מספר הנאשמים המיוצגים פי שלושה לעומת המצב הקודם, והוא עומד כיום על כ-16,000 איש. בקיץ 2008 התקיימה ביאלטה שבאוקראינה סדנה בין מדינתית, שבה השתתפו סיגורים ציבוריים ומנהלי משרדים מן המדינות שבהן קמו סיגורים ציבוריים (ליטה, גיאורגיה, מולדובה ואוקראינה). עוגנו בה נהלי שיתוף וחילופי מידע בין משרדי הסיגוריה השונים. באותו כינוס, שגם בו היה לי הכבוד להשתתף כנציג הסיגוריה בישראל, צוין חלקה הנכבד של הסיגוריה הישראלית בהתוויית הדרך המקצועית שהובילה להקמת הסיגוריות באותן מדינות. אין ספק כי על אף גילה הצעיר יחסית, הסיגוריה בישראל יכולה להתגאות לא רק בהישגיה הרבים בבית פנימה, אלא גם בהפצת התורה שפיתחה כלפי חוץ, בבחינת "כי מציון תצא סיגוריה ציבורית".

והיצוניים וכן ביקרו בבתי משפט וצפו בפעילות הסיגוריה במסגרת תורניות מעצרים.

מעורבותה של הסיגוריה הציבורית הישראלית בהקמת סיגוריות ציבוריות נוספות במדינות הגוש הסובייטי לשעבר

בעקבות הצלחת הפרויקט בליטה התבקש סיועה של הסיגוריה בישראל למהלכים דומים שנעשו במולדובה,⁵ בגיאורגיה⁶ ובאוקראינה.⁷ בכולם נפלה בחלקי הזכות להשתתף כנציג הסיגוריה בישראל, יחד עם מומחים ממדינות אחרות. בכל אותן מדינות, למרות ההבדלים הלשוניים, הגיאוגרפיים והתרבותיים, נהגה שיטת משפט דומה וגם שרר אקלים משפטי דומה מבחינת הנורמות הנוגעות לייצוג נאשמים, כפי שתואר לגבי ליטה. לפיכך היה צורך להביא, מעבר להרחבת הזכאות לייצוג ולהגדלת מעגל המייצגים, גם לשינוי דפוסים מושרשים של ייצוג פרי העידן הסובייטי ולהחלפתם בערכים חדשים של ייצוג פרו-אקטיבי ומוכוון לקוח.

בשתיים מן המדינות, גיאורגיה ומולדובה, הוקמו עד לסיום העשור הקודם סיגוריות ציבוריות שנפרסו על פני כל מחוזות המדינה. באוקראינה הוקמו שלושה משרדים בערים מרכזיות, אך תהליך

הערת המערכת: בימים אלה מעורבת הסיגוריה הציבורית הישראלית, ביוזמת ארגון ה-UNODC של האו"ם ובמימונו, גם בפיתוחה של סיגוריה ציבורית בליבריה שבאפריקה. במסגרת יוזמה זו, שזוכה לתמיכה ולעידוד של מנכ"ל משרד המשפטים ד"ר גיא רוטקופף ושל גורמים שונים במשרד החוץ, נסעו לאחרונה ד"ר ענת הורוויץ ועו"ד ודים שוב מהסיגוריה הציבורית לכנס השקת הפרויקט ולימוד צרכיה של הסיגוריה הציבורית בליבריה. בחודשים הבאים צפויות להיערך בליבריה שתי השתלמויות מקצועיות, בהן ייקחו חלק נציגים של הסיגוריה הציבורית הישראלית.

5 לפרטים על הסיגוריה הציבורית במולדובה, ראו: <http://www.legalaidreform.org/network-profile/public-defender-office-chisinau-moldova>

6 לפרטים על הסיגוריה הציבורית בגיאורגיה, ראו: <http://www.ombudsman.ge/index.php?page=105&lang=1>

לדו"ח הסיגוריה הציבורית הגיאורגית משנת 2011, ראו: <http://ombudsman.ge/files/downloads/en/hcqkqyhblwldxcayqiwg.pdf>

7 לפרטים על הסיגוריה הציבורית באוקראינה, ראו: <http://www.legalaidreform.org/news/item/514-access-to-justice-advances-in-ukraine>

<http://www.opensocietyfoundations.org/press-releases/second-public-defender-office-launched-ukraine>

<http://www.opensocietyfoundations.org/press-releases/ukraine-public-defender-office-promotes-rights-accused>